

İncə duyğuların əlvan şeiriyyəti

Bu dəfə oxucuların görüşünə bizi sözün sehrinə salan, hər misrası ilə qəlbimizin dərinliklərinə yol tapan “Şəraf” ordenli Xalq şairi Vahid Əzizlə gəlmişik. Onunla söhbətimizdə nisgildən və sevincdən, nifrətdən və sevgidən qaynaqlanmış şeir dünyasına boylandıq. Zamanı yaşadan xatirələrdən, tarixə dönmüş anlardan danışdıq.

– Vahid müəllim, sizi “Şəraf” ordeni ilə təltif edilməyiniz və 80 ildirlik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirik.

– Çox sağ olun. İnsan əməyinin dövlət tərəfindən qiymətləndirilməsi böyük məsuliyyət və qürurdur. Uca Tanrı ölkəmizi, dövlət başçımızı qorusun. Bu münasibətlə mənə təbrik edən hər kəsə minnətdaram.

– *Ömür yolunun dərəli-təpəli, daşlı-kəsəklili dolanbaclarından keçmişiniz. Özünü də qeyd edirsiniz ki, həyatım da məhmlərim kimidir: dalğalı, tufanlı, boranlı, çiskinli, qarlı, yağışlı, yağmurlu... Elə buna görərimi ki, sözlərinizə yazılan hər məhmlənin arasında bir həyat hekayəsi dayanır. Gəlin, söhbətimizə isti yay günü olsa da, üsüdiyünüz, içinizdə təlatümlərin baş verdiyi bir gündə yazılan “Əzizim” məhnəsi ilə başlayaq.*

– Mən həyatda çox keşməkeşli, ağrılı günlər gördüm. Çətin vaxtlarım idi, 1997-ci ildə Yazıçılar İttifaqından işdən çıxarıldıqdan sonra Bakı Şəhər Reklam Tərtibatı Agentliyində işə düzəldim. Bunu da mənə çox gördülər, bir gün çağırıdılar ki, ixtisasın uyğun gəlmədiyi üçün ixtisara düşürsən. Dedim ki, mən 5 kitab müəllifiyəm, 60-70 şeirimə məhnə yazılıb, Yazıçılar İttifaqının katibi işləmişəm.

İxtisasın mühəndislik olsa da, Bakı Ali Partiya Məktəbinin jurnalistika fakültəsini bitirmişəm. Bildirdilər ki, ərizə yaz, 2 aylıq məsaq verək. Dedim, yox, ərizə yazmaya-çağam, ixtisar əmrini verin. Allah heç kəsin taleyini namərd əlinə salmasın. Çünki onlar mərdi qova-qova özləri kimi namərd etmək istəyirlər. Məni də çox qovudlar, amma namərd edə bilmədilər, ömrümü şəərəflə, işlaqla yaşadım. Nə isə, 52 yaşında işsiz-gücsüz qaldım, indiyə kimi – 28 ildir...

Vaxtilə dahi lider Heydər Əliyev məktəbini keçmişdim, Mərkəzi Komitədə işləmişdim. Bu qədər bilik, bacarıq, həyat təcrübəsi ilə xalqıma xidmət etmək istədiyim bir zamanda əlimi-qolumu bağladılar, atdılar kənara ki, “get, sən bu cəmiyyətə lazım deyilsən”. Çox ağır vəziyyətdə idim, ailəm ali məktəb müəllimi olan yoldaşımın aldığı məşin ümidinə qalmışdı. Tərs kimi, şeir də yazı bilmirdim.

1997-ci il iyun ayının 6-sı idi. Axşam-üstü dənizkənarı parkda gəzirdim. Daha yaşamaq istəməyirdim, hər şeydən əlimi üz-müşdüm. Bir tərəfdən də fikirləşirdim ki, yox, axı, mənim də ədəbiyyatda izlərim var, görkəmli bəstəkarlar şeirlərimə məhmlər bəstələyirlər. Hələ Politexnik İnstitutunun 3-cü kurs tələbəsi olanda Şövkət Ələkbərova Elza İbrahimovanın sözlərimə yazdığı “Mehribanım”, Flora Karimova “Şirin bir xəyalsan” məhmlərini oxuyurdular.

Beynimdə bu fikirlər dolaşa-dolaşa indiki Hilton hotelinin yanına gəlib çıxmışdım. Havalı kimi gəzirdim, məşinlərin arasından yolun o üstünə necə keçdiyimi bilmədim. Yaxınlıqdaqı çayxanaya girdim, cibimdən bir parça kağız çıxarıb “Dağ başında qar üstünə qar gələr” misrasıyla başlayan “Əzizim” şeirini yazdım. Səhv etmirsə, qisa bir müddət sonra indiki Heydər Əliyev Sarayında Eldar Mansurovun yaradıcılıq gecəsi keçirilirdi. Mən də ön cərgədə oturmışdım. Flora xanım məhmləni oxuya-oxuya səhnədən düşüb yanıma gəldi. Bir-birimizi qozalaqladıq, məhmlənin son akkordları vuruldu. Salona sakitlik çökmüşdü, bir neçə dəqiqədən sonra isə tamaşaçılar məhmləni ayaq üstə alqışladılar. Bax, bu məhmlənin tarixçəsi belədir. Mən uzun şeir süslənəndən sonra bu şeirlə qayıtdım ədəbiyyata.

– Yəni 27 il şeir yazmadıqdan sonra.

– Bəli, bu çox böyük bir fasilə oldu. Uzun illər niyə yazmadım? Görünür, mən 80 yaşa qədər yaşamaqlıyımsam. Ona görə də Allah mənim yaradıcılığma böyük bir fasilə verdi. O vaxt yazmadığlarımı indi böyük həyat təcrübəsi ilə yığırub yazıram. Yazdıqlarım da həyatda görüklərindir, içimdə toplanıb və bu gün söz kimi ortaya çıxır.

Xoşbəxt insanam ki, Heydər Əliyev kimi dahi şəxsiyyətlə işləmişəm. Bakı Şəhər Partiya Komitəsində, Mərkəzi Komitədə yüksək vəzifələrdə olmuşam. Lakin özümlü heç vaxt iki yerə bölməmişəm. O illərdə demək olar, yazmırdım. Çünki mən partiya işçiləri arasında şair, şairlər içində isə partiya işçisi olmaq istəməyirdim. O illərdə “Bayatılar” və bir-iki satirik şeir yazdım, vəssalam.

“Bayatılar” da hissa-hissə yazmışdım. 2 bəndini 1980-ci ildə çap etdirdiyim “İl-lərin birini” kitabında, 1987-ci ildə “Əl-lərimin kölgəsi” kitabında bütün şeir çap olundu. Sonra Eldar Mansurov dedi ki, “Bayatılar”a çox gözəl bir məhnə yazmışam, amma bir bənd artırmaq lazımdır. Bir gün həyat yoldaşımla bulvarda gəzərkən bu misraları yazdım:

**Qalanın daşı oldum,
Gözümün yaşı oldun,
Dünyada gün görmədim,
Sevəndə naşı oldum.**

Bu məhnə 1989-cu ildə ilk dəfə Briliyant Dadaşovanın ifasında radioda səsləndirildi, AzTV-də klip çəkildi və dünyada məşhur oldu.

– Bəs, bu gün çox məşhur olan “Mənə yüz il ömür arzulamayın” şeiri necə yarandı?

– Doğrusu, bu şeir çox maraqlı şəraitdə yazıldı. 2007-ci ilin iyun ayında “Space” televiziyasından zəng edib dedilər ki, sabah İlhamə Quliyevanın doğum gündüdü, efirdə qeyd edəcəyik. Mən də İlhamə xanımın xətrini çox istəyirdim, dost idik. Axşam o da mənə zəng etdi: “Ağsaqqal, sabah gəlirsən?”. Dedim, gəlirəm. Telefonu bağladım və düşündüm ki, mən İlhamə xanıma nə hədiyyə edim? Gecə saat 1-in yarısı idi, ilham pərisi gəldi. Makinamın qarşısına keçdim, cəmi 5 dəqiqəyə “Mənə yüz il ömür arzulamayın” şeirini yazdım.

– İlham pərisi necə gəlir, vəhy kimi?

– Bəli, ilham pərisi gəlməyə, heç nə yazmaq olmur. Bu, bir kod kimi göylərdən göndərilir, sən də onu tutub yazırsan. Mənə belə gəlir ki, dünyadan köçən şairlər dərğahda öz işlərini davam etdirirlər. Hər şairə hansısa bir böyük şair kömək edir – Səməd Vurğun, Mikayıl Müşfiq, Mövlana, Nizami və b. Mən hiss edirəm ki, mənə də ilham göndərən bir güc var.

Mən şeir yazanda melodiyani eşidirəm. Nə qədər dərin fikir gəlsə də, altında musiqi yoxdursa, mən onu yazı bilmirəm. İlham pərisi ilə bir növ mübahisə edirəm. Əgər ona udusam, şeir alınmır, idarə edə bilsəm, şeir mənim olur.

– Sızca, şairlik tələdir, yoxsa seçim?

– Əsl şairlik Tanrı vergisidir. Mən həmişə deyirəm: bir var şair, bir də var şair olmaq, şeir yazmaq istəyən. Amma böyük şairlik Allahın verdiyi paydır. Birinin payı böyük olur – Füzuli kimi, Səməd Vurğun kimi. Birinin də payı az olur. Amma hər söz yığınınə şeir demək olmaz. Şeirən nəfəsi insanın içindən gəlməlidir.

Bilirsiniz, poeziya sadəcə xalqın dediyini nəzmə çəkmək deyil. Şair, ilk növbədə, savadlı olmalıdır. Xalqın dilini, tarixini, keçmişini, adət-ənənələrini bilməyən kos ədəbiyyata heç nə görə bilməz. Dahi bəstəkar Qara Qarayevin bir sözü var. “Xalqdan götürdüyünü xalqa faizlə qaytarmalısan”. Məncə, çox doğru fikirdir. Məsələn, xalq dilində deyirik: “Sənə güvəndiyim dağlar, sənə də qar yağarmış”. Bu misranı poeziya kimi təkrarlamıq olmaz. Uca dağların başı qarlı olar da. Onu olduğu kimi şeirə salmaq poeziya deyil. Mən onu dəyişdim: “Sənə güvəndiyim dağlar, sən də qarsız qalarmışsın”. Bu artıq başqa bir mənə, başqa bir fəlsəfədir. Bəzən sadə sözləri dəyişmək belə poeziyanı zənginləşdirir. Məsələn, məşhur atalar sözü-müz var: “Gülmə qonşuya, gələr başına. Mən onu dəyişdim: “Məcnuna “yazıq” – dedim, güldüm, başıma gəldi”. Bu, artıq xalq deyiminə yeni nəfəs verməkdir.

Yüngül, qafiyə xətrinə sözləri şeirə doldurmaq poeziya, hamıya bəlli olanı nəzmə çəkmək ədəbiyyat deyil. Poeziya odur ki, başqasının görə bilmədiyini görə, duya bilmədiyini duya bilsən. Şair xalqın dediyinə əlavə etməli, onu zənginləşdirməlidir.

Sadə bir misal çəkim. Kütlə üçün tikilən paltar modelini hamı geyinir. Elitar dizaynda tikilmiş paltar isə yalnız bir dəfə pərdəyə geyinilir. Poeziya da belədir: kütləvi şeir var, bir də elitar poeziya. – *Bəzən şeirlərinizdə “özünüzdə axtarırsınız”. Hardan gəlib, hara gedirsiniz, Vahid müəllim?*

– *Özümlü tapa bilmirəm...
... atları çapın dördnalə,
qaçmışam – çatıb gətirin,
qoymayın səhərə qala,
axşamnan tapıb gətirin.*

Hərdən insan içində ola-ola özünü itirir. Məsələn, mən bəzən çox səs-küylü məclisdə susur, heç nə eşitmirəm, özümlə qapanıram. Bəzən təklidə isə çalib-oyunmuşam kimi oluram. Bu, qeyri-adi bir haldır. Hava dəyişəndə – yağış yağanda, şimşək çaxanda, külək əsəndə, bədənimdə bir gərginlik olur, bilərəm ki, ya xəstələnməyəm, ya da gözəl bir şeir yazacağam. Məsələn, “İncimə” şeirimə klinik ölüm keçirdiyim günün ertəsi yazmışam.

– *Yaradıcılığınızda vətən mövzusu xüsusi yer tutur. Şeirlərinizin birində yazırsınız ki, “Vətənin sahibləri şəhidlərdir, dirilər sadəcə vətəndaşlardır”.*

– Bəli. Çünki şəhid torpaqa qovuşur, torpaq isə Vətənin özüdür. Torpaq onları öz qoynuna alır, yaşadır. Bir keçirmə deyirəm: “Torpağın üstündə tez keçir zaman, torpağın altında necədir görən, torpağın üstündə “Fironluq edən, torpağın altında nəçidir görən?”. Yer üstündə firavanlıq edənlərin torpaq altında heç bir üstünlüyü qalmır. Torpaq üzünəq olanı qəbul edir, üzünəqanı yox.

Yazıçıların, şairlərin, sənət adamlarının içində yeganə Qarabağ müharibəsi veteranıyam. 1988-ci ilin sonunda Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fərmanı ilə Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlar üzrə Respublika

Əzizim

Dağ başında qar üstünə qar gələr,
Gileylənmək zirvələrə ar gələr,
Hər nə geysəm vücuduma dar gələr,
Bu darlığa dözmək olmur, əzizim...

Əzəl gündən dünya yalan dünyadır,
Baha satan, ucuz alan dünyadır,
Arzuları nakam qalan dünyadır,
Dağları düzmək olmur, əzizim...

Kaş ki, dünya zalımlığın ataydı,
Qəlbim bir an istəyində çataydı,
Yaşamağım göz yaşdı, haraydı,
Göz yaşında üzmək olmur, əzizim...

Dalğalara yalvarmaqdan bezmişəm,
Hönlükdən, ağlamaqdan bezmişəm,
Səndən ayrı yaşamaqdan bezmişəm,
El-obadan bezmək olmur, əzizim...

Heç bilməzdim daşım belə ağırdır,
Baxtım belə biçərdir, fəğirdir,
Gedəcəyəm, göylər mənə çağırırdı,
Daha yerdə gəzmək olmur, əzizim...

İncimə

Eşidəndə dəyişmişəm dünyamı,
Çiçəklər də haray salsa, incimə,
Demirdimni: "Alacaqsan canımı"
Ruhum getsə, canım qalsa, incimə.

Heç bildinmi, sənnən nələr çəkdi can?
Dərdlərinənin bildin necə çökdü can?
Bir dənəydi, elə bildin çoxdu can?
Viedamında qanım qalsa, incimə.

İstəməzdim ömrüm solan bağ olsun,
Mənsizliyin bir dözölməz dağ olsun,
Qoymadın ki, bircəciyi ağ olsun
Günlər sənə qənim qalsa, incimə.

Yurdum-yuvam oldu hara? – Bilməzsən,
Ürəyimi bir də qıra bilməzsən,

Məzarıma yaxın dura bilməzsən
Məni cahan yola salsa, incimə.

Kar qəlbini daha necə səsləyim?
Sevgidənsə bəlkə nifrət bəsləyim?
Daş ürəklim, can çürüdən tərsliyin,
Məni sənnən vaxtsız alsa, incimə...

Mənə yüz il ömür arzulamayın

Mənə yüz il ömür arzulamayın,
Payız yarpağıtək qovmasın külək,
Gözlərim görsə də, ayağım, əlim,
Əsəliq olanda dayansın ürək.

Mənə “Yüz il yaşa!” deməsin dostlar,
Güllüşüm, yerişim, səsim itməsin.
Məndən cavan olan, gümrəh olanlar,
Çiyimdə dünyadan köçüb getməsin.

Mənə yüz il ömür arzulamayın,
Bu qədr yaşayan hansı çiçəkdir?
Sən yaşda qalmırsə tay-tuşun, tayın,
Qurdla qıyamətə qalmaq deməkdir.

Mənə elə ömür arzulayın ki,
Ölünəcə ümməntək çağlaya bilim.
Qarı-pəncərəni öz evimdəki
Özüm açə bilim, bağlaya bilim.

Sağlıqlar deyəndə hərdən şənimə –
Nə özümlü kövrəlim, nə sizə gülüm.
Tanrıdan bir ömür diləyin mənə,
Hər vaxt sevə bilim, sevilə bilim.

Taleyim sevgiyə baxsın üzümə;
Görsün yad payına şərik deyiləm.
Gərək olmayanda özümlü-özümlə,
Deməli, heç kəsə gərək deyiləm!

Mənə yüz il ömür arzulamayın,
Ləyaqət, təmiz ad atıb getməsin.
Dünyaya qalacaq malı dünyanın,
Karvanım lənətə batıb getməsin!
Mənə yüz il ömür arzulamayın...

gedirsə, deməli, biz işimizi görmüşük.

Bir dəfə Heydər Əliyev Sarayında konsertdən çıxanda tanış bir şair mənə yaxınlaşıb dedi ki, oğlum əsgərlikdədi sizin kitablarınızı istəyir. Bu, mənə çox sevindirirdi, bir əsgərin səngərdə şeirlərini oxumasından mənim üçün şəərəfli nə ola bilər ki...

“Param-parça illər” kitabını öz hesabıma çap etdirdim. Hətta Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinə vətənpərvərlik mövzusunda yazılmış 70-ə qədər kitabımı pulsuz verdim ki, xaricə göndərsinlər. Burada məqsədim pul qazanmaq deyil, təbliğat idi.

– *Sovet dövründə ədəbiyyata böyük diqqət və qayğı vardı. Şair və yazıçıların kitabları dövlət tərəfindən nəşr olunurdu. İndi isə öz şəxsi vəsaitləri hesabına mədəniyyətimizi, ədəbiyyatımızı qorumaq üçün nə etməliyə?*

– O illərdə çap imkanları məhdud olsa da, bu sahəyə dövlət qayğısı böyük idi. “Azərbaycan”, “Ulduz”, “Qobustan” jurnalları, “Ədəbiyyat qəzeti” dövlət vəsaiti hesabına yaşayırdı. İşçilərin məaşı da, yazarların qonoralları da dövlət tərəfindən verildirdi. Şair və yazıçıların əsərləri nəşriyyat tərəfindən çapa qəbul ediləndə qonorat verirdilər. SSRİ dağıldandan sonra bu dənəqə pozuldu. Lakin Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Yazıçılar İttifaqına xüsusi qayğı göstərdi, həmin nəşrlər dövlət tərəfindən dəstəkləndi.

Mən dəfələrlə demişəm: 50-60-70 yaşlı yazıçı, şairi qarı-qarı gəzdirmək, kitab çapı üçün pul dilənməyə məcbur etmək olmaz. Azərbaycan yazıçısını, şairini, bəstəkarını, rəssamını qürurlu, vüqarlı saxlamaq lazımdır.

Meydan hərəkəti–Milli azadlıq hərəkəti yazıçıların, şairlərin xalqla birləşməsindən başladı. Sözümün canı budur ki, əgər xalq yazıçıya, şairə inanırsa, onun nüfuzu var deməkdir. Yazıçıya hörmət olmalıdır. Heydər Əliyev yazıçıları, şairləri yüksək qiymətləndirirdi. Mədəniyyətin inkişafına xüsusi önəm verirdi.

Vəziyyəti düzəltmək üçün nəşriyyatlardan biri, məsələn, “Azərənşr” dövlət tərəfindən maliyyələşməli, Bədi Şura yaz

radılmalı, yazıçılar əsərlərini həmin şuraya təqdim etməlidirlər. Şurada əsərin tərbəyəvi əhəmiyyəti, ideoloji yükü, tarixi dəyəri qiymətləndirilməlidir. İctimai əhəmiyyəti olan əsərlər dövlət sifarişli ilə çap edilməli, məktəblərə, kitabxanalara göndəriləli, müəllifə qonorat verilməlidir. Amma şairi, yazıçıni qarı-qarı gəzdirmək, “özün pul tap, özün çap elə” demək ayıbdır.

Bir vaxt Azərbaycanda 5 mindən çox kitabxana var idi. Yarısını bağladılar, satdılar. Bu gün ən çox tirajla çıxan kitab mənim “Yaşamağa tələməyin” kitabımdır. 1500 tirajla çıxıb. 5000 kitabxanaya 1500 tiraj?

– *Necə bilirsiniz: bu gün kitab, xüsusilə şeir oxuyan gənclik varmı?*

– Bu gün uşaqlar, kitab oxumur, internet var deyirlər. Dünyanın ən güclü internet şəbəkələri Yaponiyada, Almaniyada, Fransada, Amerikadadır, amma ən çox kitab oxuyan da elə həmin ölkələrdir. Mənim fikrimcə, şair və yazıçılarla universitetlərdə, orta məktəblərdə tez-tez görüşlər keçirilməlidir ki, müəllifin özündən eşitdikləri şeir parçası, yaxud da hər hansı bir bədi əsərin slüjet xətti gənclərə ədəbiyyata havəs oyatsın. Bu yaxınlarda Bakı Dövlət Universitetində tələbələrə görüşüm keçirildi. 900 nəfərlik zalda 100 nəfər adam ayaq üstə qalmışdı. Təəssüf ki, indi belə tədbirlər çox az keçirilir. Əvvəllər filarmoniyada tanınmış yazıçılar, şairlərə ayda bir dəfə görüşlər təşkil olunurdu. Bu ənənəni davam etdirmək lazımdır.

– *Telekanallarda mentalitetimizə uyğun olmayan verilişlər yayımlanır, ədəbi dil normaları kobud şəkildə pozulur. Deyirsiniz ki, televiziya kanalları Azərbaycan xalqını geridəqalmış, mədəniyyətsiz, səviyyəsi kimi tanıdır...*

– O verilişləri, çal-çəgəri kim, niyə efirə buraxır? Qaynana, kürəkən oturub ailə problemlərini müzakirə edir, vay-şivən qoparırlar. Buna dünya baxır axı. Bu gün Azərbaycan televiziyaalarında məhkəməlik işlərin efirə çıxarılmasının birmənalı şəkildə qarşısı alınmalıdır.

Mən bir neçə gün bundan əvvəl səhər verilişində çıxmışdım. Bir tanışım var, qardaşı xaricdə yaşayır. Zəng edib deyib ki, Vahid Əzizin verilişinə baxıram. Bax, əgər sənin ofizin artıq Atlantik okeanında, İndoneziyada da baxa bilirlərsə, sən xalqı niyə biabır edirsən?

Bilirsən cəsəret nədir? Bax, Həsən Seyidbəyli “O olmasın, bu olsun” filmində Oktyabr inqilabından qabaqkı dövrün kübar cəmiyyətini, ziyalısını, tələbəsinə, kasıbını, loğmanını, onların əxlaq və davranışını göstərirdi. İndiki telekanallarda göstərilənlərə bax, biabırılıqdır. Ona görə deyirəm ki, ölkəmizdə telekanallar yerində deyil.

– *Gənə yazarlar bəzən yaşlı şair və yazıçıların yaradıcılığını inkar edirlər? Bu tendensiyyə münasibətiniz necədir?*

– Bu təbii prosesdir və normal baxıram. Biz də gənə olanda özümüzəndən böyükləri inkar edirdik. Hətta Füzuli, Nizami, Səməd Vurğun kimi dahilərin yazdıqlarını qəbul etmirdik. Lakin zaman keçdikcə, səhv etdiyimizi anladıq. Gənə yazarmı yaşlı yaradıcı insanı inkar etməsinin bir səbəbi də bu ələmdə özünlü axtarması ilə əlaqəlidir.

– *İkinci Dünya müharibəsindən təxminən 10 il sonra müharibə haqqında çox gözəl əsərlər yarandı. Artıq İkinci Qarabağ müharibəsindən 5 il ötdü. Bu müddət ərzində sənəbəllə əsərlər yazıldı mı?*

– Çox əsərlər yazıldı. Amma hələ nə Birinci, nə də İkinci Qarabağ savaşı haqqında böyük və əhatəli əsərlər yazılmayıb. Bu əsərləri biz yazı bilməyəcəyik. Onu ancaq Qarabağ müharibəsi dövründə ana bətnində və ya beşikdə mərməi səsinə səksənən uşaqlar yazacaqlar. İkinci Qarabağ müharibəsində düşməndən qisas alanlar Birinci Qarabağ müharibəsində yetim qalanlar oldu. Ən böyük əsərləri məhz onlar yazacaqlar...

– *Vahid müəllim, maraqlı söhbətə görə təşəkkür edirəm.*

– Minnətdaram.

**Müəhibəni apardı:
Məhparə ƏLİYEVA**

XQ